

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Udrag fra Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 208. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-palladius05val-shoot-idm140381308656592/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

Om de enkelte Ord:

munche och mulestøder] Pall. bruger samme Alliteration i Skt. Peders Skib, se foran Bind III. 78 L. 15; jfr. iøvrigt Kalk. III. 139^b og V. 728^b.

palz] er formentlig = *palt* i *palzrok*, *palzkjortel* (= mnt. *paltrok*), „lang folderig Klædning“, og i *Faarepalt*, *Stodderpalt*, *Purpurpalt* ofl., hvor *palt* har Betydning „en tarvelig Klædning“. Paa nærv. Sted er *palz* (*palt*) vistnok i Betydning lig det tilsvarende mht. Ord *palte* „lang, grov Uldkjortel, som Pilgrimme og omvandrende Tiggere bar“, saaledes at *palz* betegner de omvandrende Munkes og Mulestøderes lange Kutte eller Kappe. Jfr. Kalk. III. 446^a og V. 797^a med Henvisninger.

øyentrycker] har utvivlsomt sin gængse Betydning „Øjenskalk, Hykler, Plattenslager, Tallerkenslikker, Snyltegæst“ osv., se Kalk. IV. 987^b L. 43 ff. *kryste øyen ud paa* har ligeledes den alm. Betydning „bedrage“, „stikke Blaar i Øjnene“. Udtrykket skriver sig fra 4. Mos. 16.14: *oculos nostros vis eruere*, der i ældre Bibeloversættelser gengives ordret (*eruere* = „rive ud“; nuv. Oversætt.: „blænde“), jfr. Kalk. IV. 982^b L. 51 ff.

abraham] dette Ord findes i Plattysk med Betydning „Vadsæk, Pengepung“, i ældre Nydansk i Betydn. „Tiggerpose“ (Ranch's Danske Skuespil (1876), 292) og i moderne Jydsk i Betydn. „Brændevinsdunk“ (Feilb.), jfr. ogsaa eng. *abraham-man* „Pilgrim“. Det synes mig rimeligst, at Ordet her er brugt i den jydsk Betydning, da det flg. Udtryk: „med en Sæk paa Bagen“ (hvori Ostene stoppes) jo betegner Tiggerposen, som Munken sætter for at fylde. Skulde Abraham betyde „Tiggerpose“, maatte Ordene *med en sech paa bagen* være en forklarende Tilføjelse, men det er usandsynligt — og ude af Stilen — at Pall. skulde bruge et Udtryk, der krævede Forklaring. Derimod giver det god Mening, hvis Abraham betegner Dunken. Saa har vi Tigger-Pilgrimmen, som vi kender ham fra samtidige Skildringer, med sin lange grove Kappe, sin Dunk ved Siden og sin Pose paa Ryggen. — Dertil kommer hans indre Egenskaber: Øjenskalken, der stikker Folk Blaar i Øjnene og — stikker begge Ostene i Posen, skønt man kun byder ham en.

Hele Sætningen tør herefter tolkes: „I skal nu ikke mere give jeres Almisse til Munke og Mulestødere (∴ omstrefjende Tiggermunke og Pilgrimme), der kommer i deres Kutte, — og til Øjenskalke og (∴ som) stikker Blaar i Øjnene paa jer — med deres Brændevinsdunk og deres Tiggerpose paa Ryggen, — og

(o: som) tager begge Oste: de er begge gode, sagde Munken, stop dem blot i Sækken. — Alt det er forbi“.

En ganske anden Tolkning giver Grundtvig og Rosenberg-Thorsen. I Stedet for *palz* læser de *patz* (G tilføjer dog „el. *palz*“ (G 159), men tager intet Hensyn hertil i sin Tolkning); *patz* udlægges som *pass*, „Pas“. Mens G ikke giver nogen nærmere Forklaring, skriver Rosenberg-Thorsen (T 141): „Tiggermunke udsendtes af deres Kloster visse Tider af Aaret, i det hvert Kloster tildelte Distrikt — „Term“ kaldtes baade Tiggetiden og Tiggekredsen; hver Munk havde altsaa (!) en Seddel, „Pas“ (!), til Vidnesbyrd om, at han virkelig kom i Klosterets Tjeneste og ikke var Landstryger paa egen Haand“. — Ligesaa lidt som Haandskriftets *palz* kan læses *patz*, ligesaa lidt er der nogen Hjemmel for den anførte Brug af Pas. Kalkar formoder — med større Rimelighed — at „Pas“ paa nærv. Sted kunde betyde ikke „Rejsepas“, men Crucifix (lat. *passio*), se Kalk. III. 455^a L. 40 f., jfr. *patz* = „Paskors, der bæres om i Kirken“, Gamle danske Dyrerim, Nr. 77 L. 13; hermed kan jævnføres den af C. Engell fremsatte Formodning (Dagbl. 27/s 1873), at *Pas* er brugt om „Passens Historie“; Engell henviser til en Synodalbestemmelse fra 1565 (§ 9); denne lyder i GkS. 3666 8°: *Degne skulle iche gaa omkring efter kyssepønning; som de pleide att wise folchitt itt Billede i en bog, huilken folchett kyssede och gaff saa huer degen 1 Album [andre Hss: 1 huidt]*; men da Ordet *Pas* ikke staar i Hs.'et, og da det Ord, der staar, er godt nok i Sammenhængen, er der næppe Grund til at indføre en særdeles tvivlsom Rettelse. Endnu mærkeligere er Grundtvigs og RT.s Tolkning af *Øyentrycker*. Grundtvig skriver (G. 231): „*Øyentryckere* synes at måtte betegne noget (en tårepersende historie?), hvormed tiggermunke og pilegrimme som det hedder *krysted øyen ud paa folck* (!) . . . at opfatte ordet som hykler, øjentjener lader sig ikke vel gøre“. Og hos T staar der i Overensstemmelse hermed, at „*kryste Øjen ud paa Folk*“ betyder „faa dem til at græde, t. Eks. ved en rørende Historie“!

Saaledes bliver Grundtvigs, Rosenbergs og Thorsens Opfattelse: I har nu ikke Munke og Mulestødere at give Almisser, de som kommer med et Pas (Tiggerbrev) og en taarepersende Historie (Øjentrykker), som faar Folk til at græde, med en Abraham (Tiggerpose), med en Sæk paa Bagen osv.

S. 127 L. 13. *bode er gode* osv.] jfr. PSyv II. 106 og Mau Nr. 7292.